

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Հայրապետյան Նաիրա

Հետազոտող ուսուցիչ՝

անուն, ազգանուն

Սարգսյանի միջնակարգ դպրոց

.....

դպրոց

Վարդանյան Նատալյա

Մենթոր ուսուցիչ՝

անուն, ազգանուն

Բովանդակություն

1. Նախաբան	3
2. Գրականության ակնարկ	4
3. Գործնական համատեքստ	13
4. Հետազոտության ընթացք	17
5. Տվյալների մշակում և վերլուծություն	18
4. Ամփոփում	19
5. Գրականություն	20

Նախաբան

Ժամանակակից աշխարհում արդյունավետ համագործակցային ուսումնական գործընթացի կազմակերպումը, սովորողի ինքնուրույն աշխատանքը, զարգացնող, ակտիվ, ինտերակտիվ և ուսուցման այլ ժամանակակից մեթոդների, ձևերի, խմբային աշխատանքի օգտագործումը գտնվում է մանկավարժական հանրության, ինչպես նաև հասարակության ուշադրության կենտրոնում: Համագործակցային ուսումնառությունը որպես աշակերտների ներգրավվածության բարձրացման միջոց, մեծ ներուժ ունի, ինչով էլ պայմանավորված է մեր կողմից ընտրված հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Համագործակցային խմբային աշխատանքը հանրակրթական դպրոցում, կրթության, ուսուցման, դաստիարակության և մշակույթի զարգացման հիմնական բաղադրիչն է: Այն հանդիսանում է սովորողի շփման, հաղորդակցման, ճանաչողական կարողությունների ձևավորման միջոց, կյանքում հաջողությունների հասնելու գործիք: Իր նպատակին ծառայելու համար չափազանց կարևորվում է տեղեկատվության հեղեղի մեջ գլխավորը երկրորդականից զատելու, վերլուծելու կարողությունների, հմտությունների ձևավորումը և զարգացումը, ինչին հնարավոր է հասնել համագործակցային խմբերում աշխատելու արդյունքում:

Վերջին տարիների ընթացքում հասարակության մեջ ուսուցման միջոցով սոցիալական կարողությունների, հմտությունների և արժեքների նշանակության նկատմամբ վերաբերմունքի մեջ շատ բան է փոխվել: Սովորողների մտածողության, երևակայության, այլ մարդկանց հանդեպ հանդուրժողականության, աշխարհայացքի, սեփական մտքերի, հույզերի, ապրումների, բարոյական արժեքների ձևավորումը և զարգացումը կատարվում է համատեղ աշխատանքի կատարման միջոցով, ինչին հասնելու համար դասարանում ճիշտ կազմակերպված խմբային քննարկումն ակտիվացնում է սովորողին, ստիպում մտածել, ծանր ու թեթև անել, կշռադատել, արժևորել ուսումնական նյութի մեջ քննարկվող մտքերը, ձեռք բերել հասակակիցների խմբում աշխատելու, սեփական տեսանկյունը հիմնավորելու, դիմացինին լսելու, հանդուրժելու, նրա հետ համագործակցելու սոցիալական հմտություններ, ինչն այդքան արդիական է այսօր և ինչի կարիքն զգացվում է ամենուրեք, ինչը նույնպես պայմանավորում է մեր ուսումնասիրության արդիականությունը:

Գրականության ակնարկ

Աշխարհում կատարվող արագընթաց փոփոխությունների ժամանակաշրջանում աստիճանաբար փոփոխության են ենթարկվում և վերանայվում շրջապատող իրականության վերաբերյալ ընկալումները, որոնք ձգտում ենք համապատասխանեցնել կյանքի պահանջներին և լուծումներ տալ առաջադրվող խնդիրներին [6, էջ 89]: Ժամանակակից մանկավարժությունը, բացի առարկայական և մասնագիտական կրթություն ապահովելու խնդրից, ունի նաև մեկ այլ կարևոր խնդիր՝ սովորողներին արդեն դպրոցական նստարանից ընդգրկելու բազմապիսի հասարակական հարաբերությունների մեջ՝ ձևավորելով համագործակցային, խմբում ուրիշների հետ աշխատելու, ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու և այդ որոշումների համար պատասխանատվություն կրելու կարողություններ:

Այսօր կարևորվում է աշակերտակենտրոն ուսուցումը, որի հիմքում ընկած են դասավանդման նորագույն մեթոդները և մեթոդական հնարները, որոնք նպատակ ունեն սովորողների մեջ ձևավորելու ուսման նկատմամբ դրական վերաբերմունք և ապահովում են սովորողի ակտիվ մասնակցությունն ուսումնական գործընթացին: Եթե նախկինում ուսուցման ընթացքում շեշտը դրվում էր հիմնականում գիտելիքի յուրացման և պարզ վերարտադրության վրա, ապա այսօր առավել կարևորվում է գիտելիքի յուրացման և կրառման, գործնական հմտությունների ձեռք բերման կարողությունների զարգացումը: Նոր մոտեցումներն առաջնորդվում են մի կարևոր սկզբունքով՝ սովորել՝ կատարելով, սովորել՝ սովորեցնելով: Դա հնարավորություն կտա գիտելիքը դարձնել կիրառական, մեծացնել սովորողների հետաքրքրությունն ուսումնական նյութի նկատմամբ՝ միաժամանակ ապահովել սովորողների ակտիվ մասնակցությունն ուսումնական գործընթացին: Ուսուցիչն իր նպատակին հասնելու համար կարող է կիրառել ցանկացած մեթոդ և հնար՝ դասը արդյունավետ, մատչելի և հետաքրքրաշարժ դարձնելու միջոցով: Ուսուցիչն ազատ է մեթոդի և հնարի ընտրության հարցում: Ուսուցման մեթոդները չեն կարող լավը կամ վատը լինել, դրանք միայն կարող են համապատասխանել կամ չհամապատասխանել այն նպատակներին, որոնց հասնելու համար օգտագործվել են [4, էջ 114]:

Համագործակցային ուսուցումը ուսուցիչների կողմից փորձարկվող միջոցներից մեկն է: Համագործակցային ուսուցման կիրառման պատմությունը գալիս է դեռևս անտիկ ժամանակներից: Հազարավոր տարիներ առաջ Թալմուդը պնդում էր հետևյալը. Թալմուդը հասկանալու համար յուրաքանչյուրը պետք է ունենա ուսուցման գործընկեր: Հին հռոմեացի փիլիսոփա Սենեկան պնդում էր, որ սովորեցնողը սովորում է կրկնակի: Ավելի ուշ, 17-րդ դարում Կոմենսկին հավատում էր, որ սովորողները շահում են երկու դեպքում էլ. երբ սովորում են ուրիշներից, կամ սովորեցնում են ուրիշին: 1700-ականներին Լանքաստերի և Բելլի կողմից Անգլիայում լայնորեն կիրառվում էր սովորողների փոխադարձ ուսուցման գաղափարը: Հետագայում՝ 1800-ական թվականներին ԱՄՆ-ում, հանրային դպրոցների բացմանը զուգընթաց, սկսվեց լայնորեն օգտագործվել համագործակցային ուսուցումը: Ջոն Դյուին լայնորեն տարածում էր սովորողների խմբային աշխատանքի գաղափարը, որպես իր կողմից մշակված «ուսուցման ծրագրային մեթոդի» բաղադրիչ: Մեխանիկական մտապահման և դոգմատիկ կանոնների փոխարեն նա կենտրոնանում է «սովորել կատարելով» գաղափարի վրա: Ըստ Դյուիի ուսուցումը պետք է կենտրոնանա ժողովրդավարական գործընթացների վրա, իսկ դասարանը պետք է արտացոլի ընդհանրական հասարակությունը և դառնա իրական կյանքի լաբորատորիա:

Անցած դարասկզբին Ռուսաստանում նույնպես մեծ էր հետաքրքրությունը այդ մոտեցման նկատմամբ և հայտնի մանկավարժ-գիտնական Շացկին հենվելով Ամերիկյան և Եվրոպական երկրների փորձի վրա և ծանոթ լինելով Դյուիի տեսությանն ու դրա գործնական կիրառություններին՝ ուսուցման հիմքում դրեց համագործակցության գաղափարը: 1918 թվականին, ուկրանիացի հայտնի մանկավարժ Ռիվինը խմբային աշխատանքի շնորհիվ հասավ նրան, որ սովորողները տաս ամսում յուրացրին գիմնազիայի ամբողջ դասընթացը: Ուսուցման խմբային մոտեցումների նկատմամբ հետաքրքրությունը վերածնվեց 1970-80 թվականներից: Դրանք հիմնված էին մինչ այդ կատարված գիտական լայն հետազոտությունների վրա, որոնք հիմք դարձան համագործակցային ուսուցման

տեսության ամբողջացման, կիրառման ընթացակարգերի, տեսական ու գործնական հետազոտման մշակումների համար:

Համագործակցային ուսուցման տեսության զարգացման և գործնական կիրառությունների մշակման հարցերում մեծ ներդրում ունեն Սպենսեր Կազանը, Ռոբերտ Սլավինը, Շելմոն և Յայել Շարանները (Ուսուցում փոքր խմբերով՝ Խմբային հետազոտություն, 1976), Ելիոտ Արոնսոնը (Խճանկար դասարան, 1978), Ելիզաբետ Կոհենը, Դեյվիդ և Ռոջեր Ջոնսոնները (Համագործակցություն և մրցակցություն: Տեսություն և հետազոտություն/), Լուսիա Բալոչը (Համագործակցային դասարան, 1998), Պասի Սալբերգը (Փոքր խմբերով ուսուցումը մաթեմատիկայում, 2003) և բազմաթիվ այլ գիտնականներ ու մանկավարժներ [8]:

Համագործակցային ուսուցման տարածման և զարգացման գործում մեծ ներդրում ունի 1979 թվականին հիմնադրված համագործակցային ուսուցման միջազգային ասոցիացիան (IASCE): 1990-ական թվականներից արդեն համագործակցային ուսուցումը հանրաճանաչ դարձավ ուսուցիչների շրջանում: Համագործակցային ուսուցման ներդրման լայն հեռանկարների մասին է խոսում նաև ներկայումս դիտվող մի հետաքրքիր գործընթաց: 1990-ական թվականներից լայն թափով տարածվեց չափորոշիչների վրա հենված ուսուցման բարձր արդյունքներ ապահովելու մոտեցումը: Այժմ արձանագրվում է կրթական քաղաքականության վերաուղղորդում՝ ուսուցման արդյունքների սահմանման և դրանց անընդհատ չափման մոտեցումից դեպի կրթական գործընթացի խթանման և գործընթացի վրա ներդրումներ անելու քաղաքականությունը: Այս տեսանկյունից ուսուցման համագործակցային մեթոդը լայն հնարավորություններ է տալիս շեշտադրումը տեղափոխելու սովորելու գործընթացի վրա: Ներկայումս ուսուցման համագործակցային մեթոդները լայնորեն ներդրվում են Եվրոպական զարգացած՝ հատկապես սկանդինավյան երկրներում և Միացյալ Նահանգներում:

Ուսուցումը համագործակցային կլինի այն դեպքում, երբ աշակերտները միասին, գույգերվ կամ փոքր խմբերով աշխատում են մի ընդհանուր խնդիր լուծելու, թեմա հետազոտելու կամ միտք, նորարարություն իրականացնելու համար: Համագործակցային ուսուցումը՝ որպես այլընտրանքային մանկավարժական

մոտեցում, մեծ ճանաչում է ձեռք բերել բազմաթիվ երկրների ուսուցիչների կողմից: Դրա լայն տարածմանը նպաստող գործոններից են՝

- դասարանում ուսուցումը սովորողի անհատական առանձնահատկություններին հարմարեցնելը,
- բազմակողմանի կրթական նպատակներին միաժամանակ հասնելու հնարավորությունը,
- ուսուցման առանձնահատկություններին, ժամանակակից մոտեցումներին համահունչ լինելը:

Համագործակցային ուսուցումը խմբային աշխատանքի կազմակերպման առավել բարձր աստիճան է, որը ենթադրում է որոշակի նոր մշակույթի ձևավորում: Ոչ բոլոր խմբային աշխատանքներն են կարող ապահովել համագործակցային ուսուցում: Եթե աշակերտներին պարզապես բաժանենք խմբերի և առաջարկենք միասին աշխատել, ապա դա չի նշանակում, որ նրանց մղել ենք արդյունավետ համագործակցության Շատ են պատահում դեպքեր, երբ ընդհանուր առաջադրանքը իրականացնելու ուղղությամբ խմբի թափած ջանքերն արդյունքներ չեն ունենում: Համագործակցային ուսուցում իրականացնելու համար անհրաժեշտ է ապահովել որոշակի տարրեր, որոնց անվանում են համագործակցային ուսուցման տարրեր: Լավ և վատ կառուցված դասերը տարբերվում են հենց այդ տարրերի առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Ավելին, հենց այդ տարրերն են, որ պետք է ապահովեն համագործակցային ուսուցումը դասի բոլոր փուլերում: Համագործակցային ուսուցման տարրերն ըստ Ջոնսոնների հիմնականում հինգն են.

- դրական փոխկախվածություն,
- դեմ առ դեմ փոխազդեցություն,
- անհատական հաշվետվություն և պատասխանատվություն,
- միջանձնային կամ փոքր խմբերով աշխատանքի (համագործակցային և սոցիալական) հմտություններ,
- խմբային գործընթաց /մշակում:

Հետագայում այդ տարրերին ավելացվեց նա մեկը: Պասի Սալբերգը, փոխներգործուն / ինտերակտիվ առաջադրանքը դիտարկում է, որպես համագործակցային ուսուցման 6-րդ տարր: Այս տարրը ապահովում է համապատասխան պայմաններ, մյուս տարրերի կիրառման ու զարգացման համար [8]: Ուսուցման ընթացքում համագործակցային ուսուցման տարրերի կիրառումը նպաստում է դասարանում նոր՝ համագործակցային միջավայրի ձևավորմանը, օգնում է ուսուցչին հասկանալու համագործակցային ուսուցման էությունն ու պլանավորելու դասը, պայմաններ է ստեղծում ուսուցման արդյունավետության գնահատման և արժևորման համար, ինչպես նաև ապահովում է ռեֆլեքսիան և բարելավում է խմբային աշխատանքը:

Համագործակցային ուսուցման ապահովման կարևոր պայմաններից մեկը խմբի անդամների միջև դրական՝ աջակցող փոխկախվածության ապահովումն է: Սովորաբար ուսուցման ընթացքում խմբի անդամների միջև փոխկախվածություն կարող է առաջանալ երեք տարբեր ձևերով.

1. **Մրցակցային.** երբ խմբի անդամները ուսուցման նպատակներին հասնելու համար մրցում են միմյանց հետ: Նման մրցակցային իրավիճակում, երբ կան հաղթողներ՝ լինում են նաև պարտվողներ: Արդյունքում մրցակցությունը կարող է խափանել խմբի կայացման ընթացքը՝ խոչնդոտելով նպատակներին հասնելու համար համատեղ ջանքերի գործադրմանը:
2. **Անհատական.** սոցիալական փոխկախվածությունը կարող է վերանալ, որի արդյունքում խմբի անդամները առկախվում են իրենց խմբակիցների հաջողություններից կամ ձախողումներից: Խմբային աշխատանքի ժամանակ նման բան տեղի է ունենում այն դեպքում, երբ յուրաքանչյուր աշակերտ կատարում է իր անհատական առաջադրանքը, որը կապ չունի մնացածների առաջադրանքների հետ:
3. **Համագործակցային.** խմբի անդամները համագործակցում են միմյանց հետ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար և գիտակցում, որ իրենք կարող են դրան հասնել միայն այն դեպքում, երբ խմբի բոլոր անդամները հասնեն իրենց նպատակներին:

Դրական փոխկախվածությունը համագործակցային ուսուցման առաջին կարևոր առանձնահատկությունն է: Դրական փոխկախվածությունն այն զգացումն է, որ խմբի յուրաքանչյուր անդամ կապված է խմբի մյուս անդամների հետ այնպես, որ չի կարող հասնել հաջողության, քանի դեռ նրանք չեն հասել հաջողության և հակառակը. խմբի բոլոր անդամները գիտակցում և զգում են, որ իրենք «սուզվելու են կամ լողալու են միասին»: Որքան ավելի ուժեղ է դրական փոխկախվածությունը, այնքան ավելի արդյունավետ կլինի համագործակցային ուսուցումը: Շատ դեպքերում դասարանում ակնհայտ է դրական փոխկախվածության առկայությունը, երբ աշակերտներն աշխատում են փոքր խմբերով՝ փոխանակելով մտքեր և ռեսուրսներ՝ միմյանց տրամադրելով օգնություն և հանդես բերելով համատեղ նպատակներին հասնելու նվիրվածություն: Խմբերում դրական փոխկախվածություն ստեղծելու համար ուսուցիչը պետք է տա խմբային ընդհանուր նպատակ հետապնդող առաջադրանքներ: Պետք է նշել, որ այս տարրի ապահովման շնորհիվ խմբում ձևավորվում է միմյանց օգնելու, խրախուսելու և աջակցելու մթնոլորտ: Սովորողների ջանքերն ուղղվում են ընդհանուր նպատակին համատեղ հասնելուն, նրանց մոտ ձևավորվում է այն մոտեցումը, որ միասին կարելի է հասնել ավելի մեծ նվաճումների քան առանձին-առանձին: Դրական փոխկախվածությունը նպաստում է նաև խմբում հանդուրժողականության և վստահության մթնոլորտի ձևավորմանը: Նպատակին հասնելու համատեղ քննարկումներն ու ձգտումները օգնում են ապահովելու բարենպաստ փոխհարաբերություններ խմբի անդամների միջև [2]:

Երբ խմբերում արդեն ստեղծված է դրական փոխկախվածություն, անհրաժեշտ է առավելագույնի հասցնել աշակերտների կողմից միմյանց սատարելու գործոնը՝ օգնելով, աջակցելով, նպաստելով, խրախուսելով և գովաբանելով միմյանց սովորելու ջանքերը: Համագործակցային խմբերով աշխատելու ընթացքում, ի տարբերություն ավանդական ուսուցման, սովորողները հաղորդակցվում են ոչ միայն ուսուցչի, այլև միմյանց հետ: Դրական փոխկախվածությունը հանգեցնում է դրական / խթանող փոխազդեցության, ինչը համագործակցային ուսուցման երկրորդ կարևորագույն տարրն է: Այս դեպքում խմբի անդամներն աշխատում են դեմ-դիմաց նստած և ոչ թե շարքերով, որը կապահովի խմբի անդամների արդյունավետ հաղորդակցումը և

նրանց առավելագույն մասնակցությունը խմբային քննարկումներին: Կարելի է ասել, որ այս տարրը հիմնականում ունի տեխնիկական բնույթ և այն ապահովելու համար խմբի անդամները պետք է նստեն դեմ-դիմաց և հաղորդակցվելիս տեսնեն միմյանց: Հաճախ այն անվանում են «համագործակցային» կամ «միասին սովորելու» դիրք: Խթանող փոխազդեցության արդյունքում սովորողներն ավելի արդյունավետ են համագործակցում, փոխանակում են անհրաժեշտ ինֆորմացիա և ռեսուրսներ, ավելի արդյունավետ են մշակում, վերլուծում ինֆորմացիան, ապահովում են հետադարձ կապ՝ խմբի հետագա աշխատանքի բարելավման նպատակով, քաջալերում և աջակցում են միմյանց՝ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար:

Համագործակցային ուսուցման նախապայմաններից մեկն այն է, որ սովորողը հաշվետու է և անձնական պատասխանատվություն է կրում իր ուսուցման ընթացքի և արդյունքների համար կամ խմբի յուրաքանչյուր անդամ գիտակցում է, որ իր ջանքերն անհրաժեշտ են խմբին՝ հաջողության և ընդհանուր նպատակներին հասնելու համար: Համագործակցային խմբերում անհատական հաշվետվությունը նշանակում է, որ խմբի յուրաքանչյուր անդամ պատասխանատվություն է կրում խմբի ուսուցման արդյունքների համար և վստահաբար գիտի, որ իր ներդրումը կարևոր է խմբի հաջողությունն ապահովելու համար: Անհատական հաշվետվությունն ու պատասխանատվությունն առկա են, երբ առանձին գնահատվում է յուրաքանչյուր աշակերտի առաջադիմությունը և դրա մասին տեղեկացված են խմբի բոլոր անդամները: Այստեղ կարևոր է, որ խմբի անդամներն իրազեկ լինեն, թե խմբի անդամներից ով ինչպիսի օգնության և օժանդակության, խրախուսման կարիք ունի՝ առաջադրանքը կատարելու համար: Նմանապես էական է, որ խմբի անդամները գիտակցեն, որ չեն կարող «գլուխ պահել»՝ մնացածների հաշվին: Համագործակցային ուսուցման հիմնական նպատակը խմբի յուրաքանչյուր անդամին ավելի ուժեղ և ինքնուրույն դարձնելն է: Աշակերտները սովորում են միասին, որպեսզի հետագայում հանդես գան որպես ուժեղ անհատներ:

Համագործակցային ուսուցման ընթացքում սովորողի հաշվետու լինելն ու անձնական պատասխանատվությունը բարձրացնելու ամենահզոր միջոցներից է յուրաքանչյուր աշակերտի անհատական ներդրման գնահատումը, որի դեպքում

արդյունքների մասին տեղեկացվում է համապատասխան խմբին և սովորողին: Աշակերտի ներդրման գնահատումը կարող է հիմնված լինել ուսուցչի կողմից իրականացվող դիտարկումների կամ կարճ գրավոր կամ բանավոր թեստերի արդյունքների վրա: Արդյունավետ ուսուցման համար անհրաժեշտ է, որ խումբը տեղյակ լինի խմբի և յուրաքանչյուր անհատ անդամի ուժեղ և թույլ կողմերի մասին, որը կօգնի ճշտել այն ոլորտները, որտեղ զգացվում է օգնության և խրախուսման կարիք: Ավելին, անհրաժեշտ է, որ աշակերտները հասկանան և որոշակիորեն զգան, որ իրենք չեն կարող խուսափել պատասխանատվությունից՝ սեփական առաջադրանքը փոխանցելով խմբի որևէ այլ անդամի:

Խմբային առաջադրանքներ կատարելիս աշակերտներն անցնում են այնպիսի իրավիճակներով, որոնք պահանջում են բարդ փոխհարաբերություններ և սոցիալական հմտություններ: Հաճախ այդ հմտություններին չտիրապետելու պատճառով խմբային աշխատանքը ձախողվում է: Համագործակցային ուսուցման հաջողության համար պահանջվում է փոքր խմբերում աշխատելու սոցիալական / համագործակցային հմտությունների զարգացում: Այդ հմտությունները ներառում են վարքագծային այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են միջանձնային փոխհարաբերություններում վստահության ստեղծումը, դեկավարման հմտությունները, հաղորդակցումը և միմյանց աջակցելը, որոշումներ կայացնելու և կոնֆլիկտներ լուծելու հմտությունները: Միմյանց լսելու, առաջացած թյուրըմբռումներն ու կոնֆլիկտները լուծելու, միմյանց խրախուսելու, համատեղ աշխատանքը պլանավորելու և իրականացնելու վարժությունների օգտագործումը նպաստում է սովորողների մոտ համապատասխան հմտությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը: Եթե սովորողներն առաջին անգամ են աշխատում խմբերով, ապա ուսուցչի համար գերխնդիր է դառնում նրանց սովորեցնել համագործակցելու հմտություններ [5, էջ 116]:

Խմբային գործընթացը խմբի անդամների կողմից հաջողությունների և արդյունավետ փոխհարաբերությունների, խմբային համագործակցության բարելավման հետ կապված խնդիրների քննարկման փուլն է: Խմբերը նկարագրում են խմբի անդամների օգտակար և ոչ օգտակար գործողությունները և որոշումներ կայացնում, թե ո՞ր վարքագիծը կամ գործողությունները պետք բարելավել կամ

զարգացնել: Ուսուցիչը խմբերին այդ նպատակով պետք է տրամադրի անհրաժեշտ ժամանակ և ընթացակարգեր: Նման քննարկումները հնարավորություն են ընձեռում ամրապնդելու խումբը՝ պահպանելով արդյունավետ փոխհարաբերությունները խմբի ներսում: Դրանք զարգացնում են սոցիալական հմտությունները, ապահովում խմբի անդամների գործողությունների և մասնակցության հետադարձ կապը, մղում են նրանց սոցիալական հմտությունների շարունակական կիրառման:

Համագործակցային ուսուցման վերը նկարագրված հինգ տարրերը գործնականում կիրառվում են առաջադրանքի կատարման ժամանակ, որի ընթացքում սովորողները կարիք ունեն համագործակցելու: Արդյունավետ համագործակցային աշխատանքը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ առաջադրանքը, որի վրա աշխատում է խումբը, տրված է այնպես, որ այն կատարելու համար պահանջվում է թիմային աշխատանք: Ահա այս տիպի առաջադրանքները Պասի Սալբերգը անվանում է փոխներգործուն կառուցվածք ունեցող առաջադրանք և այն դիտարկում՝ որպես համագործակցային ուսուցման վեցերորդ տարր: Շատ հաճախ խմբի վատ աշխատանքի պատճառներից մեկը առաջադրանքի սխալ ընտրությունը կամ կազմակերպումն է: Ակնհայտ է, որ ոչ բոլոր առաջադրանքներն են հարմար համագործակցային ուսուցման նպատակների համար, քանի որ դրանք չեն նպաստում ներխմբային փոխազդեցությանը [7, էջ 176]:

Համագործակցային ուսուցումն ապահովելու համար ընտրված առաջադրանքը պետք է ստեղծի դրական փոխկախվածություն աշակերտների (զույգերի կամ խմբերի) միջև, խմբի յուրաքանչյուր անդամի մոտ ձևավորի անհատական հաշվետվության ու պատասխանատվության զգացում, կազմակերպվի դեմ առ դեմ փոխազդեցության սկզբունքով, նպաստի սոցիալական հմտությունների դրսևորմանը, ավարտվի խմբային գործընթացով/մշակմամբ: Համագործակցային ուսուցման առաջադրանք պատրաստելիս, ուսուցիչը պետք է հետևի երեք հիմնական պայմանների. ա) խմբի բոլոր անդամները պետք է ունենան մասնակցելու դրդապատճառ, բ) առաջադրանքը պետք է խմբի բոլոր անդամներին արտահայտվելու հնարավորություն ընձեռի, գ) խմբի անդամները պետք է առաջադրանքը կատարելիս ընտրություն կատարեն և որոշում ընդունեն:

Գործնական համատեքստ

«Ֆիզիկա» ուսումնական առարկայի ուսուցման գործընթացում կիրառվող համագործակցային դաս իրականացնելու համար դասագրքի ուսումնական նյութը, դասապլանները, դասապրոցեսը, առաջադրանքները կառուցում են այնպես, որ սովորողները համագործակցելու կարիք ունենան: Ուսումնական նյութը, ուսուցման մեթոդները համապատասխանեցնում են «Ֆիզիկա» առարկայի, կոնկրետ դասարանի կարիքներին, չափորոշչային պահանջներին: Հաշվի են առնում այն խնդիրները, որ կարող են առաջանալ առանձին աշակերտների միջև՝ փորձելով միջամտել, կանխել հնարավոր ձախողումները, կոնֆլիկտները: Հաշվի են առնում նաև սովորողների խմբային և անհատական պատասխանատվությունը: Խմբային աշխատանքի պարագայում պետք է կարևորել ինչպես ամբողջ խմբի աշխատանքի արդյունքը, այնպես էլ խմբի յուրաքանչյուր անդամի ներդրումը: Վերջինս հաշվի չառնելու դեպքում, որոշ սովորողներ պարբերաբար «գլուխ են պահում», որի արդյունքում համագործակցային ուսուցումը ձախողվում է: Համագործակցային խմբային աշխատանքը ուսուցման կազմակերպման ձև է, որը սովորողներին հնարավորություն է տալիս իրենց գիտելիքներն ու փորձը դասընկերների հետ փոխանակել, համատեղ խնդիրներ լուծել: Ուսուցման ընթացքում խմբի յուրաքանչյուր անդամ կամ ամբողջ դասարանն ակտիվորեն ներգրավված են ուսուցման մեջ, իսկ նոր գիտելիքը մշակվում ու յուրացվում է հենց աշակերտի միջոցով: Խմբերով աշխատանքը էապես մեծացնում է աշակերտի ակտիվությունը դասապրոցեսում: Հնարավոր չէ արդյունավետ սովորել՝ միայն դիտողի, լսողի, պասիվ վիճակում գտնվելով: Աշակերտն ավելի լավ է սովորում, երբ ակտիվ մասնակցում է ուսուցման գործընթացին: Խումբը կարող է ձևավորվել աշակերտների ցանկությամբ կամ էլ ուսուցչի կողմից՝ նախապես ընտրելով: Վերջին տարբերակն ուսուցչին հնարավորություն կտա հասնելու իր նպատակներին: Համագործակցային խմբի աշակերտները համագործակցում են միմյանց հետ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար, և պետք է հասկանան, որ հաջողությունը կախված է խմբի բոլոր անդամների ներդրումից: Արդյունավետ խմբային աշխատանք հնարավոր է այն դեպքում, երբ առաջադրանքը, որի վրա աշխատում է խումբը, տրված է այնպես, որ այն

կատարելու համար պահանջվում է թիմային աշխատանք: Շատ հաճախ խմբի անհաջող աշխատանքի պատճառներից մեկը առաջադրանքի սխալ ընտրությունը կամ կազմակերպումն է: Ակնհայտ է, որ ոչ բոլոր առաջադրանքներն են հարմար խմբային աշխատանքի համար:

Համագործակցային ուսուցման առավելությունները հիմնվում են լուրջ ուսումնասիրությունների և հետազոտությունների վրա: Համագործակցային ուսուցման կազմակերպումը հնարավորություն է ընձեռում աշակերտներին սովորել իրենց էությանը համապատասխան ձևով, ընդհանուր նպատակի իրագործման համար ներդնել իրենց առավելությունները՝ ստանալով նաև դասընկերների աջակցությունը: Համագործակցային ուսուցումը մղում է աշակերտներին ավելի լավ սովորելու: Բոլոր աշակերտների համար ստեղծվում է բարենպաստ միջավայր, որում նրանք կարողանում են արտահայտել իրենց ուժեղ կողմերը: Որոշ մասնագետներ մտահոգություն են հայտնում, որ համագործակցային ուսուցման պարագայում դասարաններում ընդունակ աշակերտները պարտավորված են մշտապես սովորեցնելու մյուսներին, ինչի պատճառով նրանց առաջընթացը դանդաղում է: Սակայն այս կարծիքը ընդունելի չէ, քանի որ, նախ, մարդն ամենաշատը սովորում է սովորեցնելիս: Այսինքն, մյուսներին սովորեցնելով ընդունակ աշակերտը ավելի լավ է սովորում: Երկրորդ, ակադեմիական գիտելիքներից զատ դպրոցի համար պակաս կարևոր չեն տարբեր կարողություններ ու բնավորության գծեր ունեցող աշակերտների հետ աշխատելու հմտությունները: Այս ճանապարհով է, որ դպրոցը դառնում է հասարակության մոդելը:

Համագործակցային ուսուցման կազմակերպումը խրախուսում է ուսուցիչների համագործակցությունը: Մեր դպրոցում նույնպես բնագիտական առարկաների ուսուցիչների հետ, ինչպես նաև մայրենի լեզվի, երաժշտության ուսուցիչների հետ համագործակցում ենք, խորհրդակցում, համատեղ դասեր մշակում: Հայաստանում, ավանդաբար, ուսուցիչները սովոր են միայնակ աշխատելու, ինչն արդյունավետ չէ: Համագործակցային ուսուցումը արդյունավետ է այն դեպքում, երբ առկա է ոչ միայն աշակերտ-աշակերտ, աշակերտ-ուսուցիչ համագործակցությունը, այլև՝ ուսուցիչ-ուսուցիչ համագործակցությունը: Փորձը ցույց է տալիս, որ աշակերտները շատ ավելի

հեշտ են հարմարվում համագործակցային աշխատանքին, քան ուսուցիչները: Մինչդեռ համագործակցային ուսուցման գաղափարն անավարտ է առանց ուսուցչի համագործակցային աշխատանքի: Ուսուցչի արդյունավետ աշխատանքի նախապայմաններից մեկը ուսուցման բազմազան միջոցներին տիրապատելն է: Այս իմաստով ուսուցման նոր մեթոդների ու եղանակների իմացությունը շատ կարևոր է: Համագործակցային ուսուցման ներդրումը ամենևին չի նշանակում հրաժարում ավանդական մոտեցումներից: Դա պարզապես նշանակում է աշխատանքի արդյունավետությունը բարձրացնող ևս մեկ միջոցի ներդրում: Ինչպես նոր գործիքի ներդրումը բարձրացնում է արհեստավորի աշխատանքի արդյունավետությունն ու որակը, նույն ձևով համագործակցային ուսուցումը հնարավորություն է տալիս ուսուցչին դասապրոցեսը դարձնելու ավելի բազմազան ու հետաքրքիր:

Համազված եմ, որ մանկավարժական նշանակությունից բացի համագործակցային ուսուցումն ունի նաև հասարակական գործառույթ: Համագործակցային բազմազան հմտություններ են անհրաժեշտ խմբային աշխատանքն արդյունավետ դարձնելու համար: Այսօր անհատականությունների վրա հիմնվելով հնարավոր չէ հաջողության հասնել պետական և հասարակական խնդիրներ լուծելիս: Լավ կազմակերպված խմբային աշխատանքը մեծապես ազդում է աշակերտների անհատականության և արժեքային համակարգի ձևավորման վրա: Իր բազմաթիվ առավելությունների կողքին համագործակցային ուսումնառությունն ունի նաև որոշ սահմանափակումներ.

- Ժամանակատար է:
- Դժվար է վերահսկել բոլոր աշակերտներին:
- Առանձին աշակերտներ կարող են գերիշխող դեր ունենալ խմբերում:
- Դասարանում կարող է ավելորդ աղմուկ առաջանալ:

Ուսուցիչը կարևոր դեր ունի համագործակցային ուսուցման կազմակերպման գործընթացում: Համագործակցային ուսուցում կիրառող ուսուցիչը պետք է լինի համբերատար խմբի անդամներին ուղղորդելու համար: Ինչպես ավանդական, այնպես էլ համագործակցային ուսուցման դեպքում հաջողության առանցքը ուսուցչի նախապատրաստությունն է: Ուսուցիչը պետք է պլանավորի ոչ միայն

բովանդակային մոտեցումը, այլև աշակերտների ուսումնական գործողությունները և գնահատումը: Խմբային աշխատանք կազմակերպելիս ուսուցիչը պետք է պահպանի հետևյալ պայմանները.

- Առաջադրանքը պետք է հստակ ու պարզ ներկայացնել:
- Խումբը պետք է տեղեկացված լինի ժամանակային սահմանափակումներին:
- Խմբի և դասարանի աշակերտները պետք է միմյանց լսեն, եթե նույնիսկ համաձայն չեն իրար հետ:
- Խմբային քննարկումների ժամանակ ոչ ոք չպետք է իշխի մյուսների նկատմամբ:
- Խրախուսել մասնակցությունը և հարցերը:
- Քննադատել կատարումը և ոչ թե անձին:

Համագործակցային ուսուցման ընթացքում երբեմն թույլ են տրվում սխալներ, որոնք հիմնականում կատարվում են ոչ ճիշտ պլանավորման հետևանքով: Ստորև ներկայացնում ենք մի քանի բնորոշ սխալներ.

- Խմբերը մեծ են:
- Աշակերտներին չեն ուսուցանվել համագործակցային հմտություններ:
- Համագործակցային դասերը մանրամասն պլանավորված չեն:
- Խմբերին տրվում են միանգամից բարդ առաջադրանքներ:
- Հասկանալի չէ խմբային ուսուցման նպատակը:
- Մանրամասն չի դիտարկվում խմբային առաջադրանքի կատարման ընթացքը:
- Խմբերը պատեհ-անպատեհ գնահատվում են:

Փոքր խմբերով աշխատանք կիրառելու սկզբնական փուլում համագործակցային ուսուցման հավանականությունը փոքր է: Բայց պետք է հետևողականորեն ձգտել համագործակցային ուսուցման մթնոլորտի ստեղծմանը, որպեսզի արդարացված և արդյունավետ լինի խմբային աշխատանքը:

Հետազոտության ընթացք

Համագործակցային խմբային աշխատանքը կիրառել էմ իններորդ դասարանում «Հաղորդիչների հաջորդական միացում» թեման ուսումնասիրելիս: Դասարանը բաժանեցի չորս խմբերի: Խմբերը տարասեռ են և յուրաքանչյուր խմբում ունեն ուժեղ և թույլ կարողություններով երեխաներ: Դասը սկսել էմ խթանող առաջադրանքով. Նկարագրեք պատկերը, որն իրենից ներկայացնում էր հաջորդական միցման սխեմա: Հանձնարարել էմ աշակերտներին խմբային քննարկման միջոցով գրառել իրենց պատասխանները:

Գրատախտակին գրել էմ դասի վերաբերյալ իմ հիմնական հարցերը.

1. Ինչպե՞ս է միացվում ամպերաչափը և վոլտաչափը (հաջորդաբար, գուգահեռ):
2. Ի՞նչ դեր է խաղում հոսանքի աղբյուրը էլեկտրական շղթայում:
3. Ինչպե՞ս են հաշվում հոսանքի ուժը, լարումը, դիմադրությունը հաջորդաբար միացված շղթայում:
4. Ո՞ր մեծության արժեքն է նույնը շղթայում հաջորդաբար միացված բոլոր հաղորդիչների համար:

Հանձնարարում էմ աշակերտներին խմբերով կարդալ դասը, քննարկել և պատասխանել գրատախտակին գրված հարցերին: Այնուհետև առաջին և երկրորդ խմբերը հավաքում են շղթա հաջորդաբար միացված սպառիչներից և որոշում ընդհանուր տեղամասի հոսանքի ուժը: Երրորդ և չորրորդ խմբերը նույնպես հավաքում են շղթա հաջորդաբար միացված սպառիչներից և որոշում ընդհանուր տեղամասի լարումը: Արդյունքները խմբերում քննարկելուց հետո գրանցում են տետրերում: Յուրաքանչյուր խմբից մեկը ներկայացնում է խմբի կողմից կատարված աշխատանքը: Գնահատվում է ամենաակտիվ խումբը, որի ստացած գնահատականը ստանում են խմբի բոլոր աշակերտները:

Տվյալների մշակում և վերլուծություն

Խմբային աշխատանքի ընթացքում խմբի անդամները շահագրգռված էին, որ իրենց ընկերները բարեխղճորեն կատարեն առաջադրանքները, որովհետև յուրաքանչյուրի մասնակցությունը ազդում է խմբի ընդհանուր գնահատականի վրա;

Դասը հիմնականում հաջողված էր: Աշակերտները հետաքրքրված էին աշխատանքով: Դասն ուներ իր կազմակերպական դժվարությունները, աղմկոտ էր: Նկատեցի նաև աշակերտներ, ովքեր պասիվ էին առաջադրանքների կատարման ժամանակ:

Անփոփում

Ցանկության դեպքում չկա ուսումնական առարկա, որի շրջանակներում հնարավոր չլինի կազմակերպել և կատարել առաջադրանք համագործակցային ուսումնառության միջոցով: Դրա համար անհրաժեշտ է որոշել դասի նպատակը, խմբերի կազմը, նախապատրաստել անհրաժեշտ նյութեր, փոխներգործուն առաջադրանք, աշակերտներին պատմել համագործակցային խմբով աշխատելու նպատակների մասին, ներկայացնել առաջադրանքը, իսկ հետո, երբ խմբերն սկսեն աշխատել, վերահսկել աշխատանքը և միջամտել միայն անհրաժեշտության դեպքում: Դասի վերջում պետք է գնահատի աշակերտների գիտելիքները և պարզել, թե որքանով արդյունավետ էին դասի ժամանակ կիրառված համագործակցային ուսումնառության մեթոդները: Որպես ուսուցիչ, ով ուսումնական գործընթացում հաճախ է կիրառում համագործակցային խմբերով աշխատելու մեթոդները, գտնում եմ, որ դա բոլորովին էլ հեշտ չէ, ինչպես կարող է թվալ առաջին հայացքից: Կարող են տարիներ պահանջվել համագործակցային ուսուցման հմտություններին տիրապետելու համար և փորձել դասավանդել այնպես, ինչպես սկսել են անել ուրիշները: Իմ կարծիքով կարևոր է, որ աշակերտները սովորեն ինքնուրույն աշխատել, այլ ոչ թե արտագրեն միմյանցից: Որպես կանոն, սովորողները կոլեկտիվում դժվարանում են աշխատել, քանի որ նրանցում խիստ զարգացած է մրցակցության ոգին, սակայն համագործակցային ուսումնառությունը նպաստում է աշակերտներին ուսումնական գործընթացում ներգրավել:

Ուսուցիչները կարող են համագործակցային ուսուցման անցնել աստիճանաբար, սկզբում մեկ թեմայի ուսուցումը կամ մեկ դասարանի հետ աշխատանքները կազմակերպել համագործակցային ուսումնառության մոտեցումների միջոցով, հետո, երբ երեխաները ձեռք կսերեն խմբային աշխատանքի հմտություններ, կարելի է մյուս դասերի ուսուցման ժամանակ նույնպես կիրառել համագործակցային խմբերով աշխատելու եղանակները: Այս մեթոդը կարելի է կիրառել միայն այն ժամանակ, երբ ուսուցիչը և աշակերտները լիովին ըմբռնել են նրա իմաստը: Համագործակցային ուսումնառության կազմակերպումը որոշակի թարգմանություններ է ենթադրում, սակայն այնուամենայնիվ օգնում է բարձրացնել դասապրոցեսին ներգրավվածությունը:

Գրականություն

1. Ա. Հովհաննիսյան, Կ.Հարությունյան «Համագործակցային ուսուցում»:
2. Ա.Գյուլբուրդյան, Ս.Խաչատրյան «Մասնագիտական զարգացման ձեռնարկ ուսուցիչների համար»:
3. «Բնագետ» ամսագիր:
4. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения / С.С. Кашлев.- М.: Мозаика-Синтез, 2015.- 114 с.
5. Зарукина Е.В. Активные методы обучения: рекомендации по разработке и применению / Е.В. Зарукина, Н.А. Логинова.- СПб: СПбГИЭУ, 2010.- 116 с.
6. Интерактивные технологии в образовательном процессе / сост. Е.Б. Манузина, Е.Э. Норина, А.Ю. Арутюнян.- Бийск: АГАО им. В.М. Шукшина.- 2014.- 89 с.
7. Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения. Учеб. пособ. / М.В. Кларина – М.: Издат. центр «Академия», 4-е изд., стер. - М.: 2008. - 176 с.
8. Pasi Salberg. *“Principles of Co-operative Learning”*, University of Helsinki. <https://jasce.jp/iasce/www.iasce.net/home/resources/manchester-2002-conference-workshop-abstracts.html>